

A nyilvános haszonkölcsönzési jog (PLR) alkalmazása a külföldi gyakorlatban

2. rész

AMBERG Eszter

A tanulmány célja, hogy bemutassa az Európai Unió országainak a Public Lending Right (PLR), azaz a nyilvános haszonkölcsönzési jogra (illetve jogdíjra) vonatkozó gyakorlatát. Az összeállítás első része (ld. *Könyvtári Figyelő 2007. 1. szám*) az általános elveket, a jogalkotók és a könyvtári világ szempontjait mutatta be és ismertette azon országok gyakorlatát, ahol a PLR-rendszer a mindennapokban már hosszabb ideje működik.

Ebben a szemlében azokról az EU-országokról kapunk képet, amelyekben csak nemrégiben vezették be a rendszert, körképet adunk azokról az országokról is, ahol az irányelvek szelleme ugyan megjelent a jogi szabályozásban, de a gyakorlatban még csak tervezik a PLR-rendszer bevezetését.

PLR-rendszerek fejlesztés alatt

Először nézzük betűrendben azokat a tagországokat, amelyek már beillesztették az Irányelvet saját szerzői jogi szabályozásukba, de a haszonkölcsönzési jog tényleges működésének megteremtése még várat magára:

Horvátország

Jelenleg az Európai Unió hivatalos tagjelöltje. 2003 októberében a horvát kormány elfogadta a Szerzői jogi és szomszédos jogi törvényt¹, mely díjazáshoz való jogot biztosít a szerzőknek, ha műveiket vagy azok másolatát közkönyvtárakon, ill. nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárakon keresztül kölcsönzik.

A szerzői jogi törvény emellett feljogosítja az Állami Szellemi Tulajdon Hivatalt, hogy hatalmazza fel a kollektív jogkezelő szervezeteket a PLR-ügyek intézésére, és arra, hogy összegyűjtsék a díjakat a jogokkal rendelkező különböző csoportok számára.

2005 márciusára megtörténtek az egyeztetések a különböző szervezetekkel. 2006 márciusában Madridban tartották a 3. PLR szemináriumot, mely után kialakult az igény a helyzet egységesítésére, és megkezdődött az új PLR-rendszer részletes kidolgozása.

Írország

Írország csak nemrégiben vezette be az Irányelvet, a Szerzői és szomszédos jogokról szóló törvényben². A törvény kizárólagos terjesztési jogot³ biztosít a szerzőknek, ez magában foglalja a művek és más védett anyagok nyilvános haszonkölcsönzését is. A 2000-ben elfogadott törvény mentesítette a közkönyvtárakat a nyilvános haszonkölcsönzési jog kötelezettsége alól, a szerzőknek pedig a szerzői jogdíjon kívül nem kínáltak fel egyéb díjazást a kölcsönzésért. Az Európai Bizottság ezt az Irányelv helytelen alkalmazásának minősítette, mivel a közkönyvtárak felmentése túl széles körben csorbította a Direktívát.

Az ír kormány napjainkra kötelezte el magát a PLR-tervezet benyújtása mellett. Hogy megfeleljen az 1992-es Irányelv követelményeinek, 2006 márciusában módosították a szellemi tulajdonról szóló törvényt. Ez tartalmazni fogja az ír PLR-tervezet intézkedéseit. A részletek egyelőre nem elérhetők, feltehetőleg a későbbi szabályozások tartalmazzák majd és nem az elsődleges jogszabály.

Luxemburg

A luxemburgi törvényalkotás olyan kizárólagos PLR-t biztosított a szerzőknek, előadóművészeknek, hangfelvétel- és filmproducereknek, amely az első hivatalos nyilvános terjesztés után elévül. A 2001-ben bevezetett új törvény biztosítja a kölcsönzések utáni díjazás jogát a szerzőknek és előadóművészeknek. Egy további rendelet bevezetésére lesz még szükség, amely teljessé teszi az Irányelv átvételét: ez a rendelet állapítja majd meg a díjazás mindenkori mértékét, és a PLR alól kivont intézmények listáját.

2006 márciusában *Romain Jeblick*, a LUXORR⁴ főtitkára jelentette, hogy a luxemburgi kormány felkészült az 1992-es Irányelv alkalmazására. Várhatóan a 2005 júniusában megalakult LUXORR feladata lesz a PLR-díjak kezelése.

Olaszország

Olaszországban, ahol nem volt érvényben PLR az Irányelvet megelőzően, kizárólagos haszonkölcsönzési jogot vezettek be a terjesztési jog részeként, melynek a szerzők és előadóművészek a kedvezményezettjei. A hangfelvételek, videofelvételek és filmek esetében a haszonkölcsönzési jog az első terjesztést követően 18 hónappal elévül.

Az 1992-es Irányelvet elfogadta az olasz jogrendszer, azonban alkalmazásától mentesítette a közkönyvtárakat. Az Európai Bizottság ítélete szerint ez az Irányelv helytelen alkalmazása, ezért a kormányt az Európai Bíróság elé idézte.

2006 márciusában az olasz kormány olyan ter-

vezeten kezdett el dolgozni, mely megfelel az Európai Bizottság elvárásainak. Az új jogszabály 2006 novemberében sürgős pénzügyi előírásokat tartalmaz, melynek értelmében az olasz kormány létrehozott egy PLR-alapot. Az alap a Kulturális Minisztérium kezelése és ellenőrzése alatt áll. A díjazást a nyilvános könyvtárakból történő kölcsönzések alapján számítják ki, melybe az iskolai és egyetemi könyvtárak nem tartoznak bele. 2006-os évre 250 000 eurót, 2007-re 2 200 000 eurót, 2008-ra pedig 3 000 000 eurót állapítottak meg.

Portugália

A portugál Szerzői jogi törvény kizárólagos terjesztési jogot biztosít a szerzők, előadóművészek, hangfelvétel és filmproducerek számára, beleértve a PLR-t is. A PLR a terjesztést követően is érvényben marad. Tehát a portugál kormányzat beillesztette az Irányelvet saját jogi szabályozásába, ugyanakkor a közkönyvtárakat felmentette a PLR alól. Az Európai Bizottság ezt sikeresen megtámadta a bíróságon 2006 áprilisában és a portugál kormány pedig megtette a lépéseket a PLR közkönyvtári bevezetésére.

Románia

Románia 2007 január 1-jén csatlakozott az EU-hoz. Jelenleg a szerzői jogi törvény tartalmaz kölcsönzési jogot, de ez alól kivételt képeznek a kulturális és oktatási szféra könyvtárai. A PLR-t 2006-ban megvitatta a parlament, de előrelépés nem történt a tervezet elkészítésének ügyében.

Spanyolország

Spanyolországban a szerzők, előadóművészek, hangfelvétel és filmproducerek kizárólagos haszonkölcsönzési joggal rendelkeznek. A spanyol kormány alapvetően elfogadja az Irányelvet, de azt, hogy a közkönyvtárakat kirekeszti a szerzőknek járó haszonkölcsönzési jogból, az Irányelv helytelen alkalmazásának nyilvánította az Európai Bíróság.

2006 márciusában Madridban tartották a 3. PLR-

szemináriumot, melyen elsőbbséget élvezett a spanyol helyzet, ill. a PLR bevezetése kapcsán adódó nehézségek megvitatása, s többek között a PLR további fejlesztését érintő olyan kérdéseket is megvittattak, mint amilyen például a spanyol könyvtárosok aggodalma amiatt, hogy a PLR-alapot esetleg a könyvtárak költségvetéséből fedezzék.

Legújabb PLR-rendszerek

Az utóbbi években (2003–2006) a három balti ország, valamint, Belgium, a Cseh Köztársaság, Franciaország, a Szlovák Köztársaság és Szlovénia vezette be a PLR-rendszert, közülük is elsőként Litvánia fizetett a szerzőknek díjazást 2003-ban, Észtország, Lettország, Szlovénia 2004-ben, Franciaország 2005-ben, Belgium, Cseh Köztársaság és a Szlovák Köztársaság pedig 2006-ban kezdte el működtetni PLR rendszerét.

Belgium

A nyilvános haszonkölcsönzési jogi irányelvet a belga szerzői jogi törvénybe 1994 júniusában illesztették be, a terjesztési jog részeként. A szerzőknek korlátozott, kizárólagos haszonkölcsönzési jogot biztosított és méltányos ellenszolgáltatást garantált műveik kölcsönzéseért. Ugyanakkor a szövetségi kormány nem léptette életbe a végrehajtáshoz szükséges intézkedéseket, és ennek következtében nem történt további előrelépés.

2000-ben egy szerzői szervezet panaszt emelt az Európai Bizottságnál és a belga kormányt bíróság elé állították, mert nem megfelelően alkalmazta a direktívát. Mivel a belga hatóságok nem reagáltak a Bizottság állásfoglalására, a Bizottság 2001 decemberében kötelezettség-szegési eljárást kezdeményezett Belgium ellen, s 2003. október 16-án elmarasztalta a helytelenül alkalmazott Irányelv miatt. Az ítélet megállapította: annak ellenére, hogy az Irányelv elfogadott a belga jogban, lépéseket mégsem tettek

a végrehajtása érdekében (pl. nem vezettek be olyan szabályozást, mely biztosítaná a szerzők vagy a hang- és videófelvétel-előállítók kizárólagos jogát, hogy engedélyezzék vagy megtiltsák műveik nyilvános haszonkölcsönzését, vagy ilyen jog hiányában legalább a haszonkölcsönbe adásért méltányos díjazást).

Az ítélet szerint Belgiumnak 6 hónap alatt teljesítenie kellett az Irányelvben foglaltakat, ellenkező esetben komoly bírsággal számolhattott. 2005 júniusában királyi rendelet alapján a Reprobelt⁵, a belga szerzői jogi gyűjtőszervezetet bízta meg a kormány az új PLR-rendszer ügyeinek intézésével Belgiumban.

A belgák kombinált megoldást választottak: a szerzői jogi törvénybe foglalt PLR, amely már korábban is létezett, továbbra is érvényes a szerzőkre és előadóművészekre, ahogyan a hang- és filmfelvételek producereire is. Ezek a jogtulajdonosok élvezik a munkájuk kikölcsönzött példányai után járó díjazás jogát is. A belga törvény csak az első publikációt követő hat hónapban teszi lehetővé a kérdéses munkák díjazás nélküli kölcsönzését. Az intézmények egyes típusai mentesülnek a kölcsönzés utáni díjfizetés kötelezettsége alól.

A Reprobelt és a regionális kormányzatok közötti tárgyalások sikert hoztak. A flamand kulturális miniszter egyoldalúan kötelezettséget vállalt arra, hogy 2004-re 1 millió eurót, 2005-re 1,15 millió eurót, 2006-ra pedig 1,3 millió eurót fizet ki.

A belgiumi francia közösség vezetőivel folytatott tárgyalások során a 2004–2006 közötti időszakra összesen 1,5 millió eurós összegben állapodtak meg. A harmadik és egyben legkisebb tartományi kormányzat – a németajkú közösség – szóbeli megállapodást kötött a Reprobellel a PLR hozzájárulással kapcsolatban.

A PLR pénzek szétosztásának aránya: 70%-ban a szerzők, 30%-ban a kiadók kapják meg.

Tehát Belgiumnak 14 évre volt szüksége, hogy a létrehozzon a gyakorlatban is működő PLR-rendszert.

Csehország

A parlament alsóháza tárgyalta és módosította azt a PLR-törvénytervezetet, melyet a cseh szerzői jogkezelő szervezet, a DILIA⁶ a Kulturális Minisztériummal együttműködve dolgozott ki. (Azóta a Szenátus is jóváhagyta.) A viták során az eredetileg tervezett 1 koronás kölcsönzési díj-szabást 0,5 koronára csökkentették. A szerzői jogi törvény módosítása 2006 áprilisában hatályba lépett. A DILIA osztja szét az évi mintegy 900 000 eurós PLR-alapot.

Észtország

Az észti szerzői jogi törvény⁷ a szerzőket feljogosítja, hogy méltányos díjazásban részesüljenek műveik közkönyvtári kölcsönzése után.

A PLR rendszert 2004 márciusában vezették be. A törvény értelmében a jogosultság kiterjed azokra a szerzőkre és jogtulajdonosokra, akik állampolgárai vagy állandó lakosai Észtországnak; azokra a könyvekre, melyeket először Észtországban adtak ki, valamint azokra a könyvekre, melyek nemzetközi megállapodásokban szerepelnek.

A kormány rendelkezése értelmében a díjazásra jogosult személyek:

- szerzők, szerkesztők és fordítók;
- grafikusok, illusztrátorok, fényképészek;
- audiovizuális vagy hangzó anyagok szerzői a gyűjtőszervezeteken keresztül;
- jogtulajdonosok: kiadók, örökösök stb.

Az észti rendszer sajátosságai:

- közkönyvtár alatt a megyék, városok, közösségek vagy kisebb közigazgatási egységek könyvtárait kell érteni (567 könyvtár),
- az észti közkönyvtárak mintegy évi 12 milliós kölcsönzési forgalmat bonyolítanak,
- a díjazást elektronikusan tárolt statisztikai minta alapján számítják,
- a nyilvántartott kölcsönzések az összes kölcsönzés 12%-át reprezentálják.

A PLR-t egy független, nonprofit alap, az AHF⁸, a Szerzői Jogdíjak Alapja kezeli. Ezt az Írók Szakszervezete, a Kiadók Egyesülete és a Gra-

fikai Designerek Szakszervezete alapította 2004 januárjában. Az Alap kezeli a PLR- és reprodukciós jogdíjakat Észtországban. Az Alapot egy 5 tagú bizottság vezeti, melyben az alapítók mellett a Könyvtárosok Szakszervezete és a Kulturális Minisztérium képviselői ülnek. Az adminisztratív költségek az éves költségvetés 15%-át teszik ki. 2004-ben az AHF különböző javaslatokat terjesztett a kormány elé a PLR-rendszer továbbfejlesztésére vonatkozóan:

- a jogdíjak felső határának bevezetése – hosszú csatározás után sikerült elfogadtatni;
- az illusztrátorok PLR-részesedésének egyszerűsítése – sikerült elfogadtatni;
- a PLR kiterjesztése az egyetemi könyvtárakra is – elutasították.

Azokat a pontokat, ahol létrejött a megegyezés, beillesztették az észti szerzői jogi törvénybe és 2005-ben életbe léptették.

Ahhoz, hogy a szerzők és a jogtulajdonosok PLR-díjakban részesüljenek, igénylést kell benyújtaniuk publikációs listájukkal együtt. Ez történhet papíron vagy elektronikusan a <http://www.ahf.ee> honlapon keresztül. Az észti rendszer a kezdet kezdetétől rendelkezik azzal az újszerű elektronikus megoldással, melynek se-

gítségével a szerzők bejelentkezése után a publikációs listájuk automatikusan megjelenik. A listázás az előző évi kölcsönzések bibliográfiai adatai alapján történik, és amennyiben a lista hiányos vagy pontatlan, a szerzők hozzáadhatják újabb tételeiket, vagy pontosíthatják a korábbiakat. Végül elektronikusan aláírhatják a jelentkezésüket, vagyis teljes igénylésüket benyújthatják digitálisan, bárminemű papírmunka nélkül. A regisztráció három évig érvényes, ez idő alatt a szerzők bármikor hozzáadhatnak új címeteket a listához. Az első években benyújtott igénylések:

2004: 384 igénylés (mintegy egyharmada elektronikusan);

2005: 368 újabb regisztráció (mintegy egyharmada elektronikusan);

Összesen: 752 regisztrált szerző.

Az egyes szerzők díját a következők figyelembevételével számítják ki:

- a kölcsönzések száma;
- az illusztrációk mennyisége minden könyvben;
- a szerzők, fordítók és illusztrátorok száma minden könyv esetében.

Az éves kifizetések július 1-jéig történnek:⁹

Év	Kifizetett összeg	Szerzők száma	Átlagos díj (kölcsönzés/korona)
2004	1 millió észti korona (kb. 60.000 €)	380	5,77 koronás átlagos díjszabás (cca. 0,36 €)
2005	2 millió észti korona (cca. 128.000 €)	749	6,21 koronás átlagos díjszabás (cca. 0,40 €)

2005-ben felső kifizetési határt állapítottak meg: ez a hivatalos nemzeti statisztika által meghatározott előző évi, négy hónapra jutó átlagfizetésnek megfelelő összeg lett.

A kormány által befizetett összegek, melyeket évente egyeztetnek a Kulturális Minisztériummal.¹⁰

Év	Kifizetett összeg (észti korona)
2003	600 000
2004	1 000 000
2005	2 500 000
2006	2 500 000

Franciaország

2005. március 7-én a SOFIA-t¹¹ felhatalmazta a francia kormány, hogy szedje össze és ossza ki a nyilvános haszonkölcsonzési jogdíjakat.

A PLR törvénytervezetet 2003. június 18-án fogadták el, és 2003. augusztus 1-jén lépett hatályba. A szerzők és a kiadók e törvény alapján jogosultak a díjazásra, mely könyveik nyilvános könyvtári szabad kölcsönzése után jár nekik.

A francia törvény által alkalmazott minta szem előtt tartotta, hogy a független könyvkereskedők is érvényesülhessenek a könyvtárak piacán azáltal, hogy a törvény megtiltja a 15%-nál nagyobb árengedményt a franciaországi kötött könyvárakból.

Ez a jogdíj a könyvtárak által vásárolt kötetek számán alapul, és egyenlően oszlik meg a szerzők és a kiadók között. Az összegnek egy kisebb részét pedig az írók és fordítók új nyugdíjalapjára fordítják.

A francia Kulturális Minisztérium az éves francia PLR-alap teljes összegét 22,6 millió euróra becsüli, amely két forrásból tevődik össze:

1. Mintegy a fele az éves átalánydíjból származik, melyet az állam fizet be:

- 1,5 euró fizetendő a nyilvános köz- és magánkönyvtárak minden regisztrált olvasója után (0,75 euró a bevezetés első évében);
- és 1 euró az egyetemi könyvtárak regisztrált olvasói után (a bevezetés évében 0,5 euró)

2. A másik rész a könyvkereskedőktől (vagy könyvtárellátóktól) származik, akiknek a könyvek adómentes, kötött árának 6 százalékát kell befizetniük bármely típusú kölcsönző könyvtár által beszerzett könyvek után.

A jogdíjat a Kulturális Minisztérium által nemrégiben megbízott SOFIA gyűjti össze, mivel az alábbi követelmények közül az összesnek megfelel:

- Sokféle partnerrel rendelkezik és a szerzőket, valamint a kiadókat egyenlő arányban képviseli;
- Szakmailag képzett ügyintéző csapattal rendelkezik;

- Rendelkezik a megfelelő mértékű infrastruktúrával, amely a jogdíj összegyűjtéséhez és szétosztásához kell.

A SOFIA elektronikus ügyintéző rendszert fejlesztett ki az új szabályozásra a CFC¹² és a DILCOM támogatásával. 2005 októberére a könyvkereskedőknek (vagy könyvtárellátóknak) és a könyvtáraknak a SOFIA weboldalán (www.la-sofia.org) regisztrálniuk kellett magukat a könyvtáraknak eladott könyvek minden adatával (például: számla, GS1 vonalkód¹³, példányszámok, címek, szerzők, kiadói információk). Ezek az információk teszik lehetővé, hogy a SOFIA begyűjtse a könyvkereskedőktől (vagy könyvtárellátóktól) a PLR-díjakat.

A törvény megerősítése mellett a Nemzeti Könyv Központ (Centre National du Livre) megemelte a könyvtáraknak juttatott támogatás mértékét, ennek az intézkedésnek köszönhetően a könyvtárak továbbra is folyamatosan tudják gyarapítani állományukat.

Lettország

Noha a szerzők a nyilvános haszonkölcsonzések utáni díjakra már a 2000 áprilisi lett szerzői jogi törvény¹⁴ alapján jogosultak voltak, a kormány 2004-ig nem terjesztett be javaslatot a PLR-rendszerre vonatkozóan. A nyilvános kölcsönzéssel csak a szerzői jogi törvény 2004. április 22-i kiegészítésében szereplő külön rész foglalkozik, mely kimondja, hogy a kormánynak kell meghatároznia azokat a számítási eljárásokat, egyrészt melyekkel az állami és a helyi könyvtárak nyilvános kölcsönzéseinek díjait meghatározzák, másrészt mellyel a szerzők, az előadók, a hangzó és képi dokumentumokat előállítók között felosztják ezt a könyvtárakból befolyt összeget.

A díjak számításánál a kormányzati és a helyi irányítás előző évi ráfordításait vették figyelembe. 2003-ban a díjalap a 2002. évi ráfordítások hét százalékát tette ki. A nyilvános kölcsönzéseket érintő átmeneti szabályozások szerint ez az összeg évente 0,5%-kal fokozatosan emel-

kedik mindaddig, amíg 2009-re eléri a 10%-os szintet.

Az AKKA/LAA¹⁵ lett az a széleskörű gyűjtőszervezet, melyet a PLR hivatalos szervének ismertek el Lettországból, s mely szétosztja a díjakat a könyvek, filmek és hangzóanyagok kölcsönzési adatai alapján.

Mindazonáltal a kormány terveiben szereplő pénzügyi alap nem volt hozzáférhető egészen 2005 decemberéig, amikor az AKKA/LAA 2681000 LVL-t (381 474 eurót) kapott a 2003. és a 2004. évi díjak kifizetésére. A 2005. évi díjakra hozzávetőleg 220 000 euró volt lehívható.

Mostanra, hogy a pénzügyi alapok hozzáférhetővé váltak, az AKKA/LAA megrendelt egy felmérést arról, hogy mely könyveket, hangzó és képi dokumentumokat kölcsönözték ki és milyen gyakran a könyvtárakból 2003-ban, 2004-ben és 2005-ben. A Lett Nemzeti Könyvtár koordinálja a felméréshez kapcsolódó kutatást, a költségeket pedig az AKKA/LAA állt.

Jelenleg mintegy 3000 szerzőt tart nyilván az AKKA/LAA. Noha a PLR-díjakra igényt tartó szerzőknek külön kell regisztrálniuk magukat, a statisztikai minta eredményei lehetővé teszik, hogy azonosítsák és értesítsék az első száz leginkább kölcsönzött szerzőt arról az összegről, melyre jogosultak.

A mintakönyvtárak számáról még egyeztetet a könyvtári hatóság, de valószínűleg a minta a könyvtári kölcsönzések 10%-át fedi majd.

A hangzó és képi dokumentumok nyilvános hasznokölcsönzéséért járó díjak szétosztását olyan elismert szervezetek hatáskörébe utalják, melyek az előadókat és hangzóanyag készítőket (Lett Előadók és Producerek Egyesülete – LaIPA)¹⁶, valamint a filmproducereket (Lett Filmkészítők Egyesülete – LKPA) képviselik.

A többi országtól eltérően Lettországból a PLR-szabályozások eléggé általánosak, az elosztás szabályozása az adminisztratív szervezet belátásán múlik.

Az AKKA/LAA-nak még egy halasztást nem tűrő feladata van: döntést kell hoznia a jogosult

közreműködők – a szerzők, fordítók, illusztrátorok, fényképészek – részesedéséről (a szerkesztők és kiadók nem jogosultak a PLR-díjakra a lett szerzői jogi törvény értelmében), ugyanígy döntésnek kell születnie a jogosult művek különböző kategóriáiról – gyermek- és ifjúsági irodalom, szépirodalom, ismeretterjesztő irodalom, tudományos és akadémiai művek, vizuális művészetek stb. A nagyobb objektivitás kedvéért, a Lett Írók Szövetségének és a Lett Művészek Egyesületének képviselőivel szoros együttműködésben tárgyalják meg ezeket a kérdéseket, erre a célra külön szerzői bizottságot is alapítottak.

Szlovák Köztársaság

A 2003-as szerzői jogi szabályozás¹⁷ kizárólagos hasznokölcsönzési jogot biztosít.

A LITA¹⁸, az irodalmi, az audiovizuális és vizuális művészeti szerzőket képviselő gyűjtőszervezet a felelős azért, hogy a licenc-tárgyalásokat lefolytassa. Az oktatási és tudományos intézmények könyvtárait is beleszámítva, körülbelül 6000 közkönyvtár található Szlovákiában, melyek évente mintegy 28 millió művet kölcsönöznek. A LITA szerint lehetetlen minden egyes intézménnyel külön-külön licenc-szerződést kötni, így egyelőre a Kulturális Minisztériummal kezdődtek tárgyalások. Még kérdés, hogy a pénzalapok honnan származnak majd.

2006 elején a Kulturális Minisztérium előkészített egy kiegészítést a könyvtári törvényhez¹⁹, amely megteremti annak jogi alapját, hogy a Szlovák Nemzeti Könyvtár kollektív, az összes közkönyvtárra kiterjedő licenc-szerződést kössön a LITÁ-val. Ez a módosítás 2006 őszén lépett hatályba.

A Nemzeti Könyvtár és a Kulturális Minisztérium kidolgozta a PLR-szabályozás részleteit:

- *A PLR szabályozás által érintett könyvtárak körének meghatározása:* minden nyilvánosan hozzáférhető könyvtár, melyet állami vagy helyi költségvetésből finanszíroznak, beleért-

ve az oktatási és a tudományos intézmények könyvtárait is;

- *A PLR szabályozás által érintett szerzők körének meghatározása:* irodalmi művek szerzői, fordítók, audiovizuális művek alkotói, illusztrátorok és más vizuális művek alkotói, akik szlovák állampolgárok; valamint azok a külföldi szerzők, akiknek hazájával a LITA kölcsönös megállapodást kötött;
- *Engedélyezés:* egy kollektív licenc-szerződést köt a LITA és a Szlovák Nemzeti Könyvtár, amely lefedi az összes nyilvánosan hozzáférhető könyvtárat Szlovákiában;
- *A díjak kiszámítása:* a kölcsönzések száma alapján; 0,4 szlovák korona az irodalmi és vizuális alkotások kölcsönzése után, 0,6 korona pedig az irodalmi alkotások hangfelvételei és az audiovizuális művek után; ezek a számok a törvény által meghatározott idei fenntartási költségekkel arányosan növekednek;
- *Díjazás:* a Kulturális Minisztérium költségvetési kérelmet terjeszt elő az idei évre vonatkozóan, melyben javaslatot tesz a Szlovák Kormánynak a megfelelő összegre, mely a Minisztérium szerint fedezné a kollektív engedélyezési szerződésben meghatározott díjak kifizetését;
- *A díjak szétosztása:* a szabályozásban meghatározzák, hogy mely könyvtárakat és hány könyvtárat számítanak be évente abba PLR-mintába, amely alapján a jogdíjak kiszámolása történik stb.

Szlovénia

2004-ben a PLR-rendszer sikeresen beindult Szlovéniában. Néhány éve – az Irányelvvel összhangban – beépült a szlovén szerzői jogi törvénybe is²⁰.

A PLR-rendszert a központi kormányzat finanszírozza, a támogatás nagysága pedig megegyezik annak az összegnek a 25%-ával, melyet a kormány könyvtári állománygyarapításra költ. Ez megközelítőleg évi 750 000 eurót eredményezett a 2004–2006-os PLR időszakban.

Az összeg két részre oszlik: az első rész közvetlenül a szerzőkhöz áramlik aszerint, hogy hányszor kölcsönözték a könyveiket közönyvtárakból. 2004-ben 995 szerzőnek fizettek, a legnagyobb összegű kifizetés 4160 euró, a legkisebb pedig 45 euró volt. Az összeg másik részét ösztöndíjként osztják szét a szerzők között. A pénzt különböző szakmai szerzői szervezetek kapják, melyek tagjaiknak a saját kritériumrendszerük szerint osztják szét. 2004-ben 82 ösztöndíjat ítéltek oda, 26-ot íróknak, 29-et fordítóknak, 15-öt illusztrátoroknak és fotográfusoknak, 6-ot pedig zeneszerzőknek és filmkészítőknek. 16 ösztöndíj volt 6250 eurós vagy annál nagyobb összegű, 47 ösztöndíj 1670 és 6250 euró közötti értékű, 19 pedig 1670 eurónál kisebb összegű.

Zárógondolatok

Végezetül a Calimera útmutató A copyright hatása a kölcsönzésre c. fejezetének gondolatát idézem: „*A nem kereskedelmi nyilvános kölcsönzést hagyományosan nem befolyásolták a szerzői jogi törvények. A nyilvános kölcsönzés mindig is alapvető fontosságú eszköze volt a nyilvánosság kulturális és oktatási információval való ellátásának. Az információnak - bármilyen formában is jelenjen meg - mindig is kölcsönözhetőnek kell lennie. Az EU kölcsönzésre vonatkozó Irányelve értelmében az európai könyvtáraknak a kölcsönzésre vonatkozó rendeletek figyelembevételével kell működniük. Ez azt jelenti, hogy a nyilvános könyvtárak által kölcsönzött anyagok engedélykötelesek vagy jogdíjat kell fizetni utánuk, tehát ebből az következik, hogy bizonyos anyagokért a szerzők díjazásra tarthatnak igényt. Ugyanez vonatkozik a múzeumokra és levéltárakra is, amennyiben anyagokat kölcsönöznek.*”²¹

Láthattuk, hogy a 34 ország közül, ahol a szerzők kölcsönzési jogait törvényileg szabályozták, 2006-ra 23 ország tette meg azt a következő lépést, hogy felállítson egy működő PLR rendszert, amelyik díjazást biztosít a szerzők

számára. Mind a huszonhárom országban a megközelítési mód egy-egy árnyalattal tér el a többiekétől. Néhány helyen a könyvek kölcsönzése után fizetnek (pl. az Egyesült Királyság, Hollandia, Izrael, Németország), néhányan a szerzőket minden, a könyvtárakban tartott példány után díjazták, tekintet nélkül arra, hogy ezeket kikölcsönözték-e (pl. Ausztrália, Dánia, Kanada), néhány országban mindkét eset után fizetnek (pl. Izland), mások pedig a kormány által a könyvtárak részére állománygyarapításra juttatott összes kiadáshoz viszonyított díjakat fizetnek (Finnország). Egyes országok a PLR-t a törvénykezésben a szerzői jogi törvénybe foglalták (pl. Ausztria és Németország), mások a PLR-t külön jogként kezelik (pl. Egyesült Királyság). De ami mindegyikben azonos az az, hogy valamilyen formában díjazást biztosítanak a szerzőknek a műveik ingyenes könyvtári használatáért cserébe.

Az 1992-es Irányelvet követően tehát mindegyik EU tagállamnak el kell ismernie a szerzők jogát arra, hogy engedélyezhessék a könyvtáraknak a műveik kölcsönzését, vagy díjazást kérjenek érte cserébe. Azonban az is megállapítható, hogy az Irányelv számos ponton túl rugalmas, lehetővé teszi az államoknak, hogy saját körülményeikhez igazítsák azt. Ez egyes országoknak módot adott arra, hogy kikerüljék a PLR-rendszer felállítását. Például Görögország, Írország, Olaszország, Portugália és Spanyolország elfogadta a szerzők kizárólagos kölcsönzési jogát, de kizárták a nyilvános könyvtárakat e jog alól. Ezekben az országokban ma már létezik PLR-rendszer. Az EU-hoz 2004-ben csatlakozó tíz új országban szintén elvárt az Irányelv bevezetése, és ezidáig ezt már többen meg is tették. Észtország, Lettország, Litvánia és Szlovénia már felállította saját PLR-rendszerét és megtörténtek az első kifizetések a szerzők részére.

Tekintettel arra, hogy a haszonkölcsönzési jog volt a legtöbbet vitatott kérdés a 92/100/EGK Irányelv kapcsán, a megegyezést követő harmonizáció mértéke már fontos lépést jelentett előre,

de nem szükségszerűen jelentette a végső megoldást. Az Irányelv alkalmazásának módjai az egyes tagállamokban fejlődést mutatnak, mégis egyértelmű, hogy csak részleges harmonizációt sikerült elérni és a tagállamok által alkalmazott törvényi intézkedések még mindig nagymértékben eltérnek egymástól. Nem mindegyik tagország módosította saját törvényeit, és néhányan csak apróbb változtatásokat vezettek be arra hivatkozva, hogy a már létező törvények összhangban vannak az Irányelvek által meghatározott kötelezettségekkel.

Bár a „kölcsönzési jog” biztosítására nincs megállapodásban vagy egyezményben rögzített nemzetközi követelmény, az országok egy részében – különösen Európában – a kölcsönzési tevékenységet korlátozták a szerzői jog keretében, és elképzelhető, hogy más országok is követik ezt az eljárást. Ezen körülmények mellett a PLR térhódítását nem lehet figyelmen kívül hagyni, és az IFLA többször hangsúlyozta, hogy a könyvtárosoknak képessé kell válniuk a PLR rendszerek tervezésének befolyásolására, mivel a PLR rendszerek a nyilvánosan elérhető könyvtárak szolgáltatásait kockáztathatják, ha csak a jogalkotók nem kezelik érzékenyen, hatékonyan és előremutató módon ezt a kérdést.

Jegyzetek

1. Copyright and Related Rights Act
http://portal.unesco.org/culture/admin/file_download.php/hr_copyright_2003_en.pdf?URL_ID=30311&filename=11420042713hr_copyright_2003_en.pdf&filetype=application%2Fpdf&filesize=1058674&name=hr_copyright_2003_en.pdf&location=user-S/
2. Copyright and Related Rights Act, 2000
<http://www.irishstatutebook.ie/ZZA28Y2000.html>
3. A terjesztési jog a mű forgalomba hozatalát, adásvételét, nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tételét jelen-

ti. Vagyis ez a szerző kizárólagos joga arra, hogy a védelem alatt álló teljesítményeit, ill. azok többszörözött példányaikat adásvétel útján vagy egyéb módon a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tegye. (Magyarországon a nyilvános hasznalkölcson a terjesztési jog részét képezi ld. Sztj. 23. § (3) "Filmalkotás, hangfelvételben foglalt mű, valamint szoftver esetében a terjesztés joga kiterjed a mű egyes példányaiknak a nyilvánosság részére történő hasznalkölcsonbe adására is." És 23. § (7) "A (3) bekezdésben nem említett műveknek - az építészeti, iparművészeti és ipari tervezőművészeti alkotások esetében azok terveinek - a nyilvánosság számára történő hasznalkölcsonbe adása esetén a szerzőket megfelelő díjazás illeti meg. E díjigény csak közös jogkezelés útján érvényesíthető, a jogosultak díjukról csak felosztás időpontját követő hatállyal, a rájuk jutó összeg erejéig mondhatnak le." Az Sztj. 40. §-a értelmében könyvtárközi kölcsönzés esetén a szabad felhasználás körében többszörözött példányok a szerző engedélye nélkül is terjeszthetők. Eszerint minden egyéb esetben, a szabad felhasználás körében többszörözött művek terjesztése engedélyhez kötött. Ám a 35. § (4) b) szerint többek között nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtár saját példányról archiválásként tudományos célra vagy a nyilvános könyvtári ellátás céljára készíthet a műről másolatot, s az Sztj. 39. § értelmében "a nyilvános szolgáltatásokat nyújtó könyvtárak a mű egyes példányaikat szabadon hasznalkölcsonbe adhatják" - kivéve a szoftvereket és a számítástechnikai eszközökkel működtetett adatbázisokat -, vagyis így a nyilvános könyvtári ellátás célja érdekében a terjesztés is lehetséges.)

4. Luxembourg Organisation for Reproduction Rights <http://www.luxorr.lu/>
5. <http://www.reprobel.be/>
6. <http://www.dilia.cz/en/view.php?cisloclanku=2005022101>
7. Copyright Act, 1992. (PLR kiegészítés 1999-ben, hatályba lépett: 2000. januárban) <http://www.legaltext.ee/text/en/X40022K6.htm>

8. Autorihüvitusfond <http://www.ahf.ee>
9. Forrás: <http://www.plrinternational.com/>
10. Forrás: <http://www.plrinternational.com/>
11. Société Française des Intérêts des Auteurs de l'écrit
12. Centre Français d'Exploitation du Droit de Copie
13. korábban EAN13
14. Copyright Law, 2000 http://portal.unesco.org/culture/admin/file_download.php/lv_copyright_2004_en.pdf?URL_ID=30288&filename=11419166023lv_copyright_2004_en.pdf&filetype=application%2Fpdf&filesize=208690&name=lv_copyright_2004_en.pdf&location=user-S/
15. <https://www.akka-laa.lv/>
16. LaIPA <http://www.laipa.org/>
17. Copyright Act, 2003 http://portal.unesco.org/culture/admin/file_download.php/sk_copyright_law_2003.pdf?URL_ID=30267&filename=11418315123sk_copyright_law_2003.pdf&filetype=application%2Fpdf&filesize=232514&name=sk_copyright_law_2003.pdf&location=user-S/
18. LITA, Society of Authors <http://www.lita.sk/en/index.php>
19. Slovak Library Act, 2000 http://www.culture.gov.sk/english/doc/act_libraries.pdf
20. Copyright and Related Rights Act, 1995 http://portal.unesco.org/culture/admin/file_download.php/si_copyright_2004_en.pdf?URL_ID=30266&filename=11418300853si_copyright_2004_en.pdf&filetype=application%2Fpdf&filesize=320209&name=si_copyright_2004_en.pdf&location=user-S/
21. <http://www.ki.oszk.hu/calimera/index.html>

A Gutenberg Project – mely a világ legelső és egyik legnagyobb non-profit digitális könyvtára – gyűjteményében jelenleg 24 ezer könyv található. Az alapító atyának, Michael S. Hartnak szívügye a nagy világnyelveken (első körben: angol, spanyol, kínai, hindi és urdu) való elérhetőség biztosítása, ami komoly programozási feladat elé állítja őket.

(Király Péter híreből, *Katalist*, 2007. szeptember 27.)